

ISSN 1305-5992

Türkiyat Araştırmaları

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI
ENSTİTÜSÜ

ERMAN AKTUN
ÖZEL KİTAPLIĞI

Sayı 5

Güz 2006

TÜRKİYE’DE İÇ GÖÇ OLGUSU VE KENTLEŞME

Serdar SAĞLAM

Özet

Ülkemiz 1950 yılından itibaren köylerden şehirlere doğru çok yoğun ve hızlı bir göç hareketi yaşamıştır. Bu süreçte ortaya çıkan kentleşme, sanayileşmenin sonucunda gerçekleşmiş bulunan sağlıklı kentleşme olmayıp, düzensiz kentleşme özelliği taşımaktadır. Bunun sonucunda şehirlerin etrafı gayri hukuki, sağlıksız, alt yapısı olmayan gecekondu tabir edilen binalarla sarılmıştır. Buna ilaveten, hızlı kentleşme ve yoğun göçün olumsuz etkileri kendisini hukuki, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda hissettirmeye devam etmektedir.

Anahtar kelimeler: göç, kent, kentleşme, gecekondu

Internal Migration Phenomenon and Urbanization in Turkey

Abstract

There has been a dense and rapid migration period from villages to cities in Turkey since 1950. There seems a confused urbanization characteristic not to be a healthy urbanization period arisen from industrialization. As a result of this, the cities are surrounded with the unauthorized constructions set up in one night called gecekondu which have no sewerage systems. Furthermore, the negative effects of the rapid urbanization and density of migration have been continuously felt in law, economy, and social and cultural areas.

Key words: migration, urban, urbanization, gecekondu

Giriş

Göç Kavramı

Göç insanlık tarihinin bütün dönemleri boyunca varolan bir olgudur. Göç kavramı ile öncelikle belli bir nüfusun bir bölgeden başka bir yere olan

hareketi akla gelmekle birlikte, göç coğrafi bir yer değiştirmeden çok daha kapsamlı ve köklü bir muhtevaya sahiptir. Sonuçları itibariyle sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik bir çok ögeyi içinde barındırır.

Göç, coğrafi mekân değiştirme sürecinin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleridir (Özer 2004: 11).

Göçler iç ve dış göçler şeklinde iki şekilde ele alınmaktadır. İç göç bir ülkenin kendi sınırları içerisinde belirli bir bölgeden bir başka bölgeye gerçekleştirilen göç hareketidir. Dış göçten ise bir ülkeden bir başka ülkeye yapılan göç anlaşılmalıdır.

Göç her şeyden önce bir mekân değiştirme durumudur. Kişiler muhtelif sebeplerle bulundukları bölgeden bir başka bölgeye gitmektedirler. Bu daimi surette yerleşme amaçlı olabildiği gibi, geçici de olabilmektedir. Yahut bu yer değiştirme olayı her yıl düzenli aralıklarla sürdürülebilmektedir. Buna mevsimlik göç denilmektedir. Bu durumda kişiler yılın belirli zamanlarında iki veya daha fazla mekânda yer değiştirmektedirler. Mevsimlik göç yaşayan gruplar birden fazla sosyal ve kültürel yapıyı iç içe yaşamaktadırlar.

Mevsimlik göçlerin dışında göçün süresi göçün niteliğini belirten bir ölçüdür. Kısa süreli, eğitim veya çalışma amaçlı ve bu sürenin sonunda geri dönülebilen mekân değiştirme hareketlerinin göç sayılıp sayılmayacağı, tartışmalı bir konudur.

Göçe ilişkin diğer bir ayırım da mekân ve mesafe ile ilgilidir. Bazı göçler çok kısa mesafelerdeki bölgelere olurken, bazıları daha uzak bölgelere doğru gerçekleşmektedir. Meselâ aynı şehir dahilindeki taşınmaların göç sayılıp, sayılmayacağı da ciddi bir konudur. Bu durumda da sadece fizikî mesafeyi değil de sosyal ve kültürel mesafeyi ölçü aldığımız takdirde göç sayılıp sayılmayacağı konusunda bir ölçü elde etmiş olabiliriz. Meselâ, şehirdeki bir gecekondu veya sefalet mahallesinden, sosyo ekonomik seviyesi daha yüksek bir semte daimi surette taşınmak kültürel boyutu ile bir göç olarak ele alınabilir. Bu daha çok büyük şehirler veya metropoller için geçerli sayılabilir. Fakat göç her şeyden önce bir nüfus hareketidir.

Göçlerin Niteliği

Göçler kırdan kente, kentten kıra, kırdan kıra, kentten kente doğru gerçekleştirilebilmektedir. Göç dünyanın bütün toplumlarında daima rastlanılan bir olgudur ve belirli oranlarla her zaman yaşanmaktadır. Ancak bazı ülkelerde çok hızlı ve yoğun bir kentleşme ve göç yaşanırken, bazı ülkelerde bu durum nispeten daha yavaştır.

Cemal Yalçın’ın (Yalçın 2004: 14 –16) Petersen’in bir makalesinden özetlediğine göre göçün dört değişik şekli bulunmaktadır: Bunlar; 1. İlkel Göç: Buradaki ilkelik, insanlığın ilkel dönemleri ile ilişkilendirilmektedir. Daha çok insanlığın doğal afetler karşısındaki çaresizliğinden kaynaklanan göçler konu edilmektedir. 2. Zorlama İle Yapılan Göçler: İlkel göçlerde itici faktör doğal yapı iken, zorlama göçlerde; daha çok sosyal yapıdır. Bu göç tipi iki gruba ayrılabilir: Birincisinde, göçe tâbii topluluk göç etme konusunda az çok kontrolü elinde tutabilirken, ikinci grupta bu kontrol tamamen topluluğun elinden alınmıştır. 3. Serbest Göç: Bu göç tipinde bireyler göç etme kararını kendileri vermektedirler. 19. Yüzyıl Avrupa’sından dışa göç hareketleri, bu göç türüne verilecek örneklerden sadece bir tanesidir. Burada söz konusu olan şey, daha çok bireysel arayışlardan kaynaklanan göçlerdir. 4. Kitlesele Göçler: Kitlesele göçler serbest göçlerin sonuçlarıdır. Serbest göçte az sayıda öncü bireyin başka bir yere göçerek ülkeleriyle bir çeşit bağ kurmaları sonucunda o ülkeden göç edenlerin sayısı hızla artar ve kısa sürede çekici etmenler nedeniyle göç kitlesele bir niteliğe bürünür.

Göçlerin Sebepleri

Kişilerin bir ülkeden diğerine, bir bölgeden diğerine göçme sebepleri sayısız denecek kadar çok ve karmaşıktır. Geleneksel olarak ekonomik faktör temel etkileyici olmuştur. Örneğin, göçebelerin daha iyi yiyecek, işçilerin daha iyi iş, ailelerin maddi yaşama standartlarını geliştirmek için göçtükleri söylenebilir. Tarım işçisine duyulan gereksinimlerin azalması, kişileri kırdan iter. Öte yandan artan sanayileşme de bu kişileri geniş nüfuslu merkezlerdeki iş bulabilme fırsatlarına doğru çeker. Daha iyi yaşama koşullarına sahip olma isteği de kişileri kentlere çekmektedir (Fichter 1994: 155 – 156).

Köyden veya kırdan kentlere olan göçlerin sebepleri açıklanırken, ilk olarak şehrin cazibesi, ikinci olarak ta kırın iticiliği, ifadeleri kullanılmaktadır.

Şehrin cazibesi, şehir hayatının ekonomi, eğitim, sağlık ve refah gibi kişiye sağlayacağı imkân ve fırsatlarla ilgilidir. Şehir göç edenlere uzun vadede fırsat ve umut sunabilmektedir. Kırın iticiliği ise, tarımda makineleşme sonucu açığa çıkan işgücü, toprağın aşırı parçalanması, kan davaları gibi olumsuzlukların kişileri göç etmek zorunda bırakmasıdır.

Göç, Kent ve Kentleşme

Kentlerin belirli tarihi dönemlerde varolmuş bulunan ve halen mevcut olan diğer yerleşim birimlerinden farklarını ele alan bir yığın kent tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlar sosyoloji yahut sosyal bilimlerin diğer alanlarındaki bilim adamı veya yaklaşımlar tarafından kentlerin farklı görünüşlerine atıfta bulunularak tanımlanmışlardır. Bu tanımlar daha çok kentlerin nüfus yoğunluğu, ekonomik yapıları ve fonksiyonları ile toplumsal özelliklerini dikkate alan veya öne çıkaran tanımlamalardır. Bu tanımların bir kısmı aynı zamanda kentin köy yahut kıra olan karşılığına göre düzenlenmiştir.

Nüfusun yoğunluğuna göre yapılan tanımlarda farklı ölçüler kullanılmaktadır. Bunların bir kısmı bilim adamlarının özgün tercihleri olurken, bazı ülkeler ve kuruluşlar da kentler ve diğer yerleşim birimleri için farklı rakamlar belirlemektedir. Bu ölçütlere göre, 442 sayılı köy kanununun 1. maddesine göre; nüfusu iki binden aşağı olan yerleşim birimlerine köy, nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara kasaba-ilçe ve yirmi binden çok nüfusu olanlara da (şehir-il) denilmektedir (İsbir 1986: 6).

Kentin nüfus sınırı konusunda devlet kurumları arasında bir uzlaşma yoktur. Örneğin, Devlet Planlama Teşkilatı 20.000 kişinin yaşadığı yerleri kent kabul ederken, İmar İskân Bakanlığı 10.000 sınırını kabul etmektedir. İstatistik Enstitüsü ise, il ve ilçe merkezlerinin belediye sınırları arasında kalan alanı kent olarak tanımlamaktadır (Bal 1999: 23).

Göç ve kent kavramı ile paralel bir çizgi izleyen bir diğer kavram da kentleşmedir. Kentleşme kavramı kentlerin ve kentlerde yaşayan nüfusun artışı olarak anlaşılabilir. Kentlerin kendi bünyelerindeki insanların nüfusunun artışının yanında, diğer il, ilçe ve köylerden olan göçlerle de kentlerin nüfusu artmaktadır.

Ruşen Keleş'in (Keleş 1972: 6) tanımına göre, kentleşme, sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak, kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda, örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insanların davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi sürecidir.

Türkiye’deki Kentleşmenin Niteliği

9. Yüzyılda Batı Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan şehirleşme, sanayileşme süreci ile paralel bir seyir takip etmiştir. Sanayileşmenin işgücü ihtiyacına yönelik olan bu tür şehirleşmeye “düzenli şehirleşme” denilmektedir. Batı Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletlerindeki şehirleşme büyük ölçüde bu kapsama girmektedir.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde şehirleşme süreci doğrudan doğruya sanayileşmenin sonucu olarak doğmamıştır. Bu tarz şehirleşmeye “sanayileşmesiz şehirleşme” veya “çarpık şehirleşme” denilmektedir.

Bu ülkelerde kentler, düzenli alt yapısı olmayan, sağlıksız, gayri hukuki konutlar ve sefalet mahalleleri ile kuşatılmakta ve şehirler işsiz ve eğitimsiz yığınlarla dolmaktadır.

Ülkemizde 1950’li yıllarda başlayan şehirleşme veya kırdan kentlere göç olayını bu çerçevede değerlendirebiliriz. Türkiye’de kentleşme, sanayileşme ile paralel olarak gerçekleşmemiştir. Ülkemizdeki hızlı kentleşmenin ardında daha çok tarımda makineleşme, kır işsizliği, kan davaları gibi kırsal nüfusu dışarı itmesi ile ilgili sebepler bulunmaktadır.

Türkiye’de Göç ve Kentleşmenin Yapısı

Türkiye’de iç göç veya kentleşme dolayısıyla 1927’den günümüze kadar köy ve şehir nüfuslarının yüzdeler halinde şu şekilde bir değişim geçirdiğini görüyoruz; 1927 yılında Türkiye’nin nüfusu 13.648.270 kişidir. Bunun 3.305.879 kişisi şehirlerde yaşarken, köy nüfusu 10.342.391’dir ve köy nüfusu toplam nüfusun % 75.78’ini oluştururken şehirlerin oranı % 24.22’ye tekabül etmektedir. Bu durum dönem itibarıyla Türk toplumunun büyük bir kısmının köylerde yaşamakta olduğunu göstermektedir.

1935 yılından itibaren ülkemizde yapılan genel nüfus sayımları Türkiye’nin nüfus artış hızını ve kır ve şehir nüfuslarının genel nüfus içerisindeki payını vermektedir. Buna göre belli başlı tarihleri alarak bu oranları verdiğimizde şu şekilde bir tablonun ortaya çıktığını görmekteyiz. 1935 yılında nüfusumuzun % 23. 53’ü şehirlerde, % 76.47’si kırsal kesimde yaşamaktadır. 1950’de şehirler % 25.04, kırlar % 74. 96, 1960’da şehir nüfusunun genel nüfusa oranı % 31.92, kır nüfusunun oranı % 68.08’dir. 1970 yılında ise şehir nüfus oranı % 38.45, kırların oranı % 61.55’tir. 1980 de ise şehirlerin nüfus oranı % 43.91’e yükselirken, kır oranı % 56.19’a inmiştir. 1990’da şehir nüfus oranı % 59.01, kır oranı ise % 40.99’dur. 2000

yılında ise şehir kapsamına giren yerleşim yerlerinin toplam nüfusa oranı daha da artarak % 64.90'a ulaşmıştır. Kırların oranı ise % 35.10'dur. 2000 yılından günümüze kadar şehirlerin nüfusa oranının daha da artmış olacağını tahmin etmek zor değildir (DİE Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000: 48).

Sayım yıllarına göre doğduğu ilin dışında yaşayan nüfus dikkate alındığında ülkemizdeki göç hareketinin hızı daha çarpıcı şekilde dikkati çeker. 1935 yılında doğduğu ilin dışında yaşayan nüfusun genel nüfusa oranı % 6.8'dir. 1950 yılında bu oran % 8.3, 1960'da % 11, 1970'de % 16.3, 1980'de % 21.4, 1990'da ise % 23.5'tir (İnan 2004: 53). 1990'dan 2005'e kadar bu sayının % 40'lara ulaşmış olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre günümüz Türkiye'sinde her yüz kişinin en az yüzde kırkı kendi dünyaya geldiği ilin dışında yaşamaktadır. Bu oran sadece bir ilden başka bir ile olan göçlere göre düzenlendiği için aynı il sınırları içerisindeki göçleri kapsamamaktadır. Meselâ, aynı ilin bir köyünden yine aynı ile veya kasabaya, yahut aynı il sınırları içerisindeki bir kasabadan ile olan göç buna dahil değildir. Bu takdirde bu oran çok daha yükselecektir. Bu ülkemizdeki göçün hızının önemli bir göstergesidir. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımının verilerine göre ülkemizin toplam nüfusu 67 803 927 (il ve ilçe merkezleri) nüfusu 44 006 274, köyler 23 797 653'tür. 2000 döneminde şehirlerde bulunan nüfusun yıllık artış hızı binde 26.8 iken köylerde bulunan nüfus artış hızı binde 4.2'dir (http://www.die.gov.tr/nufus_sayimi/2000Nufus_Kesin1.htm).

Devlet İstatistik Enstitüsünün verilerine göre, 1965 – 1990 arasındaki dönemde, ülkemizin nüfusunun binde 65 ile 107 arasında değişen oranlardaki bölümünün (2.5 ile 4 milyonluk nüfus) beşer yıllık sayım dönemlerinde iller arası göçe katıldığı ortaya çıkmaktadır. Yılda ortalama 550 000 ile 800 000 arasında değişen sayıdaki insanın göç ettiği ve 25 yıllık sürede bu harekete katılan nüfusun 16.3 milyonu bulunduğu anlaşılmaktadır ki, bu da ülke nüfusunun 1/3'ünün yer değiştirmiş olduğunu ifade etmektedir (Özgür 1998: 38).

81 ilden toplam nüfusu en fazla olan ilk üç il sırasıyla İstanbul, Ankara ve İzmir'dir. Bu illerden İstanbul ilinin toplam nüfusu 10 018 735, Ankara ilinin toplam nüfusu 4 007 860 ve İzmir ilinin toplam nüfusu 3 370 866'dır. Bu illerin il merkezlerinin nüfusu, İstanbul'un 8 803 468, Ankara'nın 3 203 362 ve İzmir'in 2 232 265'dir

İstanbul ilindeki nüfus, ülke toplamındaki nüfusun yüzde 15'ini kapsamaktadır. Bir başka ifadeyle, ülkemizdeki her yüz kişiden 15'i İstanbul ilinde ikamet etmektedir.

İstanbul, Ankara ve İzmir illerindeki nüfusun çoğunluğu il merkezinde bulunmaktadır. İstanbul ilindeki nüfusun yüzde 88’i il merkezinde ikamet etmekte iken bu oran Ankara ilinde yüzde 80, İzmir ilinde ise yüzde 66’dır.

81 il içinde nüfus artış hızı en yüksek olan ilk üç il sırasıyla Antalya, Şanlıurfa ve İstanbul’dur. 1990-2000 döneminde Antalya’nın yıllık nüfus artış hızı binde 41.8, Şanlıurfa’nın yıllık nüfus artış hızı binde 36.6 ve İstanbul’un yıllık nüfus artış hızı ise binde 33.1 olarak gerçekleşmiştir (http://www.die.gov.tr/nufus_sayimi/2000Nufus_Kesin1.htm).

2000 yılı Genel Nüfus Sayımı verilerine göre Türkiye’nin nüfusu 67 803 927’dir. Buna göre sadece il nüfusları bir milyonu aşan veya 2005 yılı sayımında aşması beklenen 8 il bulunmaktadır. Bu iller alfabetik olarak Adana (1 397 853), Ankara (3 540 552), Antalya (936 330), Bursa (1 630 940), Gaziantep (1 009 126), İstanbul (9 085,599), İzmir (2 732 669), Konya (1 294 817)’dir. Bu illerin toplam nüfusları 21 627 886’dır. Bu rakam Türkiye’nin toplam nüfusundan çıkarıldığında 46 176 041 kalmaktadır. Rakamlar yüzdeler haline dönüştürüldüğünde ise, yaklaşık olarak Türkiye nüfusunun % 47’sinin bu illerde yaşadığı görülür. 2005 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarının ilanından sonra bu oranın % 50’yi bulması veya geçmesi mümkün olabilecektir. Bu demektir ki, ülkemizin toplam nüfusunun yarısı 8 büyük ilin sınırları içerisinde yaşamaktadır.

1950 yılından itibaren gerçekleştirilen göç hareketlerine baktığımızda bunun daha çok köyden kente doğru olduğunu görmekteyiz. 1980’den sonra bu tablonun değişmekte olduğunu ve göçün istikametinin küçük şehirlerden daha büyük şehir veya metropollere doğru yöneldiği dikkatimizi çekmektedir. Aşağıdaki tabloya göre rakam ve yüzdeler şu şekildedir:

Yıllar	1980 – 1985	1985 - 1990
Şehirden Şehre	1.885.689	2.872.788
	% 65.36	% 70.67
Köyden Şehre	378.971	420.246
	% 13.13	% 10.34
Şehirden Köye	297.929	378.933
	% 10.33	% 9.32
Köyden Köye	322.710	392.935
	% 7.27	% 9,67
Toplam	2.885.299	4.064.902
	% 100	% 100
		(Bal 1999: 63).

Türkiye’de Kentleşmenin Sonuçları

Ülkemizdeki şehirleşme, sanayileşmenin sonucu olan düzenli bir kentleşme olmadığından 1950’lerden itibaren konut ciddi bir sorun olmuştur. Bu sorun kentlere akan yığınlar tarafından hukuk dışı şekilde çözülmeye çalışılmıştır. Bu yıllardan itibaren kentlerin etrafı gecekondularla kuşatılmaktadır.

Türkiye’nin şu an büyük kentlerinin sadece etrafında değil, merkezinde dahi gecekondu semtleri vardır. Ancak, bu semtlerin tümünü sefalet mahalleleri şeklinde algılamak yanlıştır. Bu bölgelerin önemli bir kısmı zaman içerisinde kentle bütünleşmiş durumdadır.

1950 yılında Türkiye’de 50 000 gecekondu varken, gecekonduda oturan nüfus 250 000 kişi civarındadır. 1965’te gecekondu sayısı 430.000, gecekondulu nüfus 2.150.000’dir. 1980’de 1.150.000 gecekondu ve 5.750.000 gecekondulu nüfus bulunmaktadır. 1995’teki rakamlar ise, 2.000.000 gecekondu ve 10.000.000 gecekondulu nüfus şeklindedir. Bu rakam yaklaşık olarak kent nüfusunun % 35’ine tekabül etmektedir (Keleş 1996: 386).

Ülkemizde kentleşme hızının ortaya çıkardığı bir diğer sorun da, mülkiyete ilişkindir. Bu sorun çok ciddi ve çözülmesi zor bir konu olma özelliğini taşıırken, uzun dönemde toplumda büyük boyutlu toplumsal çatışmalara yol açmamış olmasını sağlayan şart ve imkânlara da sahip bulunmaktaydık. Tarihi ve toplumsal yapımızın bir özelliği, kentlerin etrafındaki arazilerin çok büyük bir kısmının devlete veya belediyelere ait olması hususudur. Ülkemiz için büyük bir talih olan bu durum yüzünden hızlı kentleşme ve köyden şehre göç sürecinde pek çok ülkenin aksine büyük toplumsal çatışmalar yaşanmamıştır. Yahut toplumsal çatışmalar çok daha büyük boyutlara taşınmamıştır. Ancak, büyük şehirlerimizde ciddi bir mülkiyet sorunu olduğu da bir vakıadır. Devlet ve belediye arazileri bir rant alanı olurken, göçmenler tarafından işgal edilerek gecekondu yapılan araziler ve konutlar sık sık çıkarılan imar afları ve tapu dağıtılarak meşrulaştırılmakta ve resmîleştirilmektedir.

Ülkemizde İstanbul ve Ankara başta olmak üzere ilk metropollerde bir zamanlar gecekondu semti olarak bilinen bölgelerin yerlerini hızla, alt yapısı bulunan ve daha düzenli binalara terk etmeleri sürecini de yaşamaktayız. Bu süreçte gecekondu sahipleri gecekondu arazilerini kat karşılığı müteahhide verirken, bu sayede modern, sağlıklı ve kentle bütünleşen yeni semtler doğmaktadır.

Fakat bunun yanında, metropollerde ve büyük kentlerimizde hukuken imara açık olmayan arazi, yeşil alan ve orman arazisi gibi görünen bir çok boş alan kaçak yapı ve gecekondularla, hatta kaçak villalarla istila edilmiştir ve edilmektedir. Hukuken, kâğıt üzerinde var olmayan bu gibi bölgelere alt yapı hizmetleri, belediye imkânları, siyasi parti binaları, işyerleri ve büyük marketler gibi pek çok kuruluş hızla ulaşmaktadır.

Bazı bölgelerde şehirler hızla büyürken, halen, hukuken de köy kapsamında bulunan bir çok yerleşim birimini içine dahil etmektedir. Hukuken köy kapsamında bulunan bir çok birim şehrin sınırları içerisinde kalabilmektedir.

Aşağıdaki tablo 1990-2000 yılları arasında yüzde olarak en fazla göç alan illeri vermektedir. Bu iller bu süreler arasında aynı zamanda kendi unsurlarından da dışarıya göç vermeye devam etmişlerdir. Bu husus dikkate alındığında göçle gelen nüfusun söz konusu oranlardan daha fazla olduğu tahmin edilebilir.

	Sayım Yılı		Yıllık Nüfus Artış Hızı (Binde)
	1900	2000	
Şırnak	25.059	52.743	74.40
Van	155.623	284.464	60.30
Adıyaman	100.045	178.538	57.90
Batman	147.347	284.406	52.21
Bingöl	41.590	68.876	50.43
Antalya	378.208	606.447	47.20
Muş	44.590	67.927	43.37
Diyarbakır	373.810	551.046	38.80

(http://www.die.gov.tr/nufus_sayimi/2000Nufus_Kesin1.htm).

Bu tabloya göre, Şırnak’ın söz konusu tarihler arasında 30.000’e yakın bir nüfus kadar göç aldığı görülmektedir ki, bu rakamlar da binde 74.40’a tekabül etmektedir. Aynı nüfus Adana’ya göç ettiğinde yüzde olarak bu kadar yoğun gözükmeyecekti.

Zaten sınaî bir altyapıya sahip olmayan bu illerin ekonomik sıkıntılarının göç yüzünden daha da artmış bulunduğu rakamlardan anlaşılmaktadır.

Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinin kır ve köylerinden Batı ve Akdeniz sahil bölgelerine ve Güney Doğu illerine göç edenlerin şehirlerde

tutunabilecek eğitim ve niteliklere haiz olmadıkları âşikârdır. Bu sebepten daha çok vasıfsız ve beden gücüne dayanan işlerde çalışmaktadırlar.

1990'lı yıllara kadar Ege, Marmara ve Akdeniz gibi Türkiye'nin gelişmiş Batı bölgelerine doğru olan göç bu tarihten sonra farklı bir seyir takip etmiştir. Daha çok ekonomik sebeplere dayanan göç o tarihlerden itibaren “terör odaklı” hale gelmeye başlamıştır. Terörden kaçarak köyünü, kasabasını terk eden kitlelerin bir kısmı Batı bölgelerine, Akdeniz ve Ege sahillerine doğru göç ederken bir kısmı da Doğu ve Güney Doğu illerine yerleşmiştir.

Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinden Türkiye'nin muhtelif yerlerine doğru sürdürülen göç hareketleri belirli bir oranda devam etmekteydi. Göçlerin son yıllarda yoğunlaşması etnik bir karakterde algılanmasına veya adlandırılmasına vesile oldu. Kentleşmenin, göçün ve farklı bir mekânda tutunabilmenin problemlerinin etnik kimliklerin ön plana çıktığı bir süreci hazırlamakta olduğuna dair belirtilere de rastlanmaktadır.

Özer'e göre, Doğu ve Güney Doğu Anadolu'nun büyük kentlerine göç edenler arasında yapılan karşılaştırma “etnik kimlik” üzerine vurgunun Batıya göç edenlerde daha yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Her ne kadar bu durum eski kentlilerle, yeni gelenler arasında sosyo-ekonomik statü farklılığından kaynaklanıyorsa da önümüzdeki dönemde dikkat edilmesi gereken olgulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Özer 2004: 29 – 30).

Kır ve Kent ikilemi sosyolojinin kuruluş yıllarından beri merkezi bir rol oynamaktadır. Bu ikileme dayanan yaklaşım köy ve kentin hem mekân, hem dayanışma, nüfus, eğitim vs. açılarından birbirlerinin zıddı olarak algılanması ekseninde düşünce üretilmesine imkân tanımaktadır. Tönnies'te “cemaat ve cemiyet” Durkheim'de “mekanik” ve “organik” dayanışma kavramları ilk örneklerdendir. Bunlara göre, cemaat yüz yüze, birincil ilişkilerin ve biz duygusunun hâkim bulunduğu, üyeleri arasında kan bağı olan, katı bir cemaat hissine dayalı yapıdır ve bu yapı kırsal bir topluma karşılık gelmektedir. Cemiyet ise, ikincil ve resmi ilişkilerin bulunduğu, uzmanlaşmanın arttığı, bireyciliğin hâkim bulunduğu bir yapıya dayanır ve “şehre” ilişkindir.

Kırsal kesimden gelen ve cemaat yapısının hâkim olduğu bir kültürden şehre göç eden yığınlar “cemaat” yapısını devam ettirmektedirler. Kırsal toplum içerisinde aynı “cemaat” tarzına ait toplumsal alt yapı bulunmadığından “yeni cemaat” yapılarını oluşturmaktadırlar. Bu durum “Yeniden kabileleşme” kavramı ile açıklanmaktadır. Doğu ve Güney Doğu

Anadolu bölgesinden göç edenler için “yeni cemaat” etnik ve kısmen de dini karakterli olabilmektedir. Ayrıca, “gettolaşma” denilen, belirli mahallelere topluca yerleşmeler ve bu bölgelerin nispeten içine kapalı, alt kültür oluşturmaları durumuna da rastlanmaktadır.

Büyük şehir ve metropollerde köy, kasaba ve şehirlerde varolan, geleneksel bağlar ve insanların birbirleri ile yüz yüze ilişkileri ile oluşturulmuş bulunan “sosyal denetim” mekanizmaları ortadan kalkmakta insanları suça sevk eden şartlar oluşmaktadır.

Aşırı kentleşme ve metropollerin artması bilhassa gecekondu bölgelerinde suç oranlarını artırmaktadır. Göç eden insanları suça sevk eden sebeplerin başında onların eğitim ve uzmanlık açısından gerekli donanımına sahip olmamaları kadar “kabile ve cemaat” algılamaları da etkilidir. Onların kendilerinden olan “biz”, şehre kendilerinden daha önce yerleşmiş olanları da “öteki” şeklinde algılamaları, suç işlemeye yönelik kültürel dayanakları sağlamaktadır. Yani bir anlamda bir suçlu alt kültürü oluşmaktadır. Suç konusunda yapılan pek çok çalışmada darp, hırsızlık gibi âdi suçların daha çok “sefalet mahallelerinde” yaygınlaştığı görülmektedir.

Yusuf Ay'ın (Ay 2004: 1 - 135) hazırladığı “İç-Göç Suç İlişkisi: Mersin Örneği” adlı yüksek lisans tezinde Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1997 verilerine göre, binde 68'lik göç hızı ile en fazla göç alan illerden dördüncüsü olan Mersin'deki suç konusunu sayı, nitelik ve mahallelere göre dağılımı açılarından ele almıştır. Buna göre, yeni göçmenlerle, eski şehirlilerin veya yerlilerin bulunduğu mahallelerin karakol kayıtları incelenmiş ve sonuç olarak en çok suçun “yeni kentlilerin” daha yoğun bulunduğu bölgelerde işlendiği sonucuna varılmıştır. Karakol kayıtlarından anlaşıldığına göre, iki topluluk arasındaki suç oranları arasında çok ciddi bir uçurum bulunmaktadır.

Sonuç

Yukarıda ifade edilen görüşler ve aktarılan rakam ve verilerden anlaşılacağı üzere “göç olgusu” ülkemiz açısından hayati bir noktada durmaktadır. Halen devam eden bu süreç ülkemizin varlığı ve geleceği açısından da merkezi bir role sahiptir.

Günümüz Türkiye'sinde köylerden şehirlere ve kasabalara değil, kasaba ve küçük şehirlerden metropollere doğru bir göç hareketi sürmektedir. Bu süreç aynı şekilde devam ettiği takdirde metropoller başta

olmak üzere büyük şehirler içinden çıkılamaz hukuki, toplumsal, siyasal ve kültürel problemler üretmeye devam edecektir.

Sanayileşmenin ve sanayi toplumunun ve çağdaş medeniyetin sembolü olan kentler ve kentleşme olgusu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için bir kâbus anlamına gelmektedir. Ülkemiz için yapılması gereken şeylerin başında insanların büyük şehir ve metropollere akışını sağlayan, hukuki, sosyal ve kültürel kurumları küçük, orta şehir ve kasabalara hızla yaygınlaştırmak olmalıdır. Bu takdirde göç ve kentleşme olgusu ülkemiz için kâbus olarak algılanmaktan çıkacaktır.

Kaynakça

- AY, Yusuf, (2004). *İçgöç-Suç İlişkisi: Mersin Örneği*, TC. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- BAL, Hüseyin, (1999). *Kent Sosyolojisi*, Turhan Kitabevi,. Ankara
- FICHTER, Joseph, (1994). *Sosyoloji Nedir?*, Attila Kitabevi, 2. Baskı, Çeviren: Nilgün Çelebi, Ankara.
- İSBİR, Eyüp, (1986). *Şehirleşme ve Meseleleri*, Ocak Yayınları, Ankara.
- İstatistik Göstergeler – Statistical Indicators 1923 – 1998*; (2000), TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.
- İstatistiklerle Türkiye 2002*, TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.
- KELEŞ, Ruşen, (1972). *Şehirciliğin Kuramsal Temelleri*, AÜ SBF Yayınları.
- KELEŞ, Ruşen, (1996). *Kentleşme Politikası*, İmge Yayınları, 3. Baskı.
- KELEŞ, Ruşen, (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: İmge Yayınevi.
- ÖZER, İnan, (2004). *Kentleşme Kentleşme ve Kentsel Değişme*, Ekin Kitabevi, Bursa.
- ÖZGÜR, E. Murat, (1998). *Türkiye Nüfus Coğrafyası*, Ankara.
- SEZAL, İhsan, (1992). *Şehirleşme*, Ağaç Yayınları
- YALÇIN, Cemal, (2004). *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- YÖRÜKÂN, Ayda, (1968). *Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri - Temel Kavramlar, Teoriler ve Problemler*, Ankara.
- (http://www.die.gov.tr/nufus_sayimi/2000Nufus_Kesin1.htm).